

BALIKESİR'DE BULUNAN BİR CÖNKTE ÂŞIK ÖMER'İN ŞİİRLERİ

POEMS OF AŞIK ÖMER IN A CÖNK FOUND IN BALIKESİR

Aşlı BÜYÜKOKUTAN TÖRET*

ÖZ: Cönkler, sözlü bellekteki halk edebiyatı, âşık edebiyatı, tekke-tasavvuf edebiyatı, hatta klasik Türk edebiyatı örneklerinin yanı sıra dua, büyü, halk hekimliği, halk veterinerliği ile ilgili birtakım bilgilerin yazıya geçirilmesiyle oluşmuş defterlerdir. Uzunlamasına açılan şekli ve söz konusu içeriğinden hareketle “sefine”, “sığır dili”, “dana dili” sözcükleriyle de bilinen cönkler, Âşık Ömer gibi âşık edebiyatının önde gelen isimlerine ait birtakım şiirlere ev sahipliği yapmaktadırlar. Yazıda, şahsi kütüphanemizde bulunan bir cönkte yer alan Âşık Ömer'e ait, mevcut divanlarda yer almayan ya da birtakım kelime ve cümle farklılıkları ile yer alan manzumeler üzerinde durulmuştur. Klasik edebiyata olan aşinalığı nedeniyle aruzlu örnekler de veren, on yedinci yüzyıl âşık edebiyatının önemli temsilcilerinden Âşık Ömer'e ait on şiir, Sadettin Nüzhet Ergun'un “Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri”, Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz'un “Âşık Ömer Divanı” ile Rıza Fazıl'ın “Âşık Umer, Şiirler, Gazeller” adlı eserleri ile karşılaştırma yapılarak verilmiştir. Bunun yanı sıra sözü edilen çalışmalarda yer almayan iki manzume bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cönk, Balıkesir, Âşık Ömer, Karşılaştırma, Yayımlanmamış Şiirler.

ABSTRACT: Cönks are notebooks consisting transcribed oral folk literature, tekke-sufi literature, and even classical Turkish literature along with information about prayers, sorcery, and folk medicine and veterinary. Cönks that are known also as “sefine (chief)”, “sığır dili (cattle's tongue)”, and “dana dili (calf's tongue) based on their longitudinally opening shape and their content, include some of the poems of the prominent poets of the minstrel literature such as Aşık Ömer. The article focuses on Aşık Ömer's poems that are included in a cönk, which is located in our library, but are not included or included with some word and sentence differences in existing divans. Ten poems belonging to Aşık Ömer, one of the prominent representatives of seventeenth-century literature, who gave examples with Arabic (aruz) prosody due to his familiarity with classical literature, were given in comparison with “Aşık Ömer Hayatı ve Şiirleri (Aşık Ömer, His Life and Poems) by Sadettin Nüzhet Ergun, “Aşık Ömer Divanı” by Yakup Karasoy and Orhan Yavuz, and “Aşık Ömer, Şiirler, Gazeller (Aşık Ömer, Poems, Gazels)” by Rıza Fazıl. In addition, two poems which are not included in the mentioned studies have been introduced to the scientific world.

Keywords: Cönk, Balıkesir, Aşık Ömer, Comparison, Unpublished Poems.

1. Giriş

Sözlü bellekte yer etmiş olan kültürel ve otobiyografik verilerin, herhangi bir kurala ve düzene bağlı kalınmadan yazıya geçirilmesi, diğer bir ifadeyle, söz konusu verilerin kaybolup unutulmaması adına, kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya kaydedilmesi anlamında, isimsiz not

* Doç. Dr. - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Eskişehir - abuyukokutan@hotmail.com

defterleri/cikleri olan cönkler üzerine bugüne kadar tatmin edici çalışmalar ortaya konulmuştur. Yaygın kabule göre, Türk Dili'ne Cava ve Malaya dillerinden geçmiş olan ve "gemi" anlamına gelen "cönk" teriminden başka yine "gemi" anlamına gelen Arapça "sefine" kelimesi ve bu kelimedenden türetilen bazı terkipler de kullanılmıştır. Bu adlandırma, cönklerin uzunlamasına açılan şekli ve bünyelerinde halk kültürüne ait birçok malzemeyi barındırmaları nedeniyle gemiye benzetilmesindedir. Yine, "sığır dili", "dana dili" gibi terimler de biçimi bağlamında, cönk karşılığında kullanılmıştır. Cönkler, okuyazar, duyduğunu, bildiğini ya da öğrendiğini yazıya geçirebilecek kadar eğitimi olan meraklı ve ilgili kişilerce kaleme alınmışlardır¹. Bilgi tekrarına düşmemek ve asıl konuya odaklanmak adına, Orhan Şaik Gökyay'ın, cönklerin yazarları ve ortaya çıkış şekillerinin yanı sıra muhtevaları hakkında da bilgi veren açıklamasını vermenin yeterli olacağını düşünüyoruz. Gökyay'ın açıklaması şöyledir: "*Halk, gezici şâirlerin uğraklarda söyledikleri türküleri, koşmaları, destanları, hatta hikâyeleri, çok kez aklında tutabildiği kadarıyla, eksik ya da yanlış, kâğıda geçirmiş; maniler, bilmecelerle doldurmuş; kendi hayatıyla ilgili ve kendince gerekli birtakım hastalıkların, türlü yollardan tedavilerini, reçeteleri, duaları, büyüleri, tılsımları, özel hayatına ait notları ve daha nice benzerlerini ve benzemezlerini bu kâğıtlara yazmıştır. Böylece sayısız ve birbirlerinden çok farklı cönkler meydana gelmiştir.*" (Gökyay, 1984: 117).

Bu bağlamda, şahsi kütüphanemizde bulunan bir cönkte yer alan Âşık Ömer'e ait, mevcut divanlarda birtakım kelime ve cümle farklılıkları ile yer alan ya da yer almayan manzumelere geçmeden önce bu cöngün fiziki ve muhteva özellikleri hakkında bilgi vermekte fayda vardır.

2. Cöngün Fiziki Özellikleri

Ön kapağı mevcut olmasına rağmen arka kapağı bulunmayan cönk, fazla tahribata uğramıştır. 15x22 cm boyutlarında, yaprakları saman sarısı renginde ve kalın karton kapağı koyu kahverengidir. Ağır tahribat nedeniyle, ön kapağının üzerine yapıştırılan koyu yeşil renkli bez parçasında delikler oluşmuştur. Cönkte koparılmış sayfaların yanı sıra boş sayfalar da bulunmaktadır. Mevcut yaprak sayısı, ön kapak hariç 47'dir. Sayfalar arasında yer yer lekeler vardır. Rutubet, mürekkep akması gibi sebeplerden oluşabilen tahribatlar söz konusudur. Siyah ve çok az yerde olmak üzere kırmızı renkli mürekkep kullanılmıştır. Cöngün ilk sayfası ile 4b/6a arası, 15b, 16a, 31b/33a arası, 45b/46a arası boştur. Son sayfası olan 47a da boştur; fakat kurşun kalemle Arapça "rüzgâr duası" yazılmıştır. Cönkte sayfa numaraları bulunmamaktadır. İnceleme sırasında bugünkü rakamlarla mevcut yapraklara numaralar verilmiştir. Transkribe edilen şiirlerden

¹ Cönk sözcüğünün kökeni, karşılıkları, tanımları, gelişimi ve cönklerin Türk kültürü araştırmalarındaki önemi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Aşkun, 1975: 3; Gökyay, 1984: 107-173; Alptekin, 1987: 227-232; Sakaoğlu, 1987: 219-226; Tatçı ve Hançerlioğlu, 1988: 266-267; Yavuz, 1988: 117-131; Elçin, 1998: 5-11; Türkyılmaz, 2004: 291-298; Yıldırım, 2013; Duymaz, 2016: 14-27).

hareketle eksik sayfalar konusunda bazı tespitlerimiz bulunmaktadır. Bu tespitler şu şekildedir: 27. sıradaki gazelden önceki, 37. sıradaki duadan önceki, 41. sıradaki kısa mesneviden önceki, 42. sıradaki gazelden önceki, 45. sıradaki ilahiden önceki, 49. sıradaki nesirden önceki, 50. sıradaki ninniden ve 83. sıradaki ramazan ilahisinden önceki sayfa(lar) eksiktir. Cönkte rik'a, nesih ve talik yazı çeşitleri kullanılmıştır.

3. Cöngün Tavsifi:

Cöngün herhangi bir yerinde kime ait olduğuna ya da ne zaman yazıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Mühür benzeri bir işaret ya yoktur ya da olan sayfa kayıptır. Yazılan naatlarda geçen mahlaslar şunlardır: Hüdayî, Fesihî, Hâfızî, Süleyman, Ahmed, Cemalî, Şâkir, Sezaî, Zâ'î, Hilmî, Rûşenî, Nevres, Mustafa, Çâkerî, Hakkı, Sinanoğlu Zâifi, Şükri Süleyman. Bu mahlaslar incelendiğinde de objektif bir veri elde edilememiştir. Söz konusu mahlaslar arasında Hâfızî'nin isminin dört yerde geçmesi dikkat çekmektedir fakat tezkirelere bakıldığında da sağlam bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4. Cöngün Muhtevası

Yazılan müstakil metinlerden hareketle, cönk genel itibariyle dinî muhtevalıdır. Manzum ve mensur olarak Allah'a yalvarma yakarma, Peygambere hasret, Kâbe'ye ve hacca duyulan özlem, çeşitli dualar gibi konuları işlemektedir. Türkçe ve Arapça yazılmıştır. Bazı metinler iki dile karışık olarak verilmiştir. Toplam olarak 86 farklı parça bulunmaktadır.

a. Manzum Metinler

Cöngün çoğu, manzum metinlerden oluşmaktadır. Öyle ki 86 metnin 74'ü manzum olarak verilmiştir. Halk şiiri nazım türlerinden ninni (dinî içerikli), ilahi ve Divan edebiyatına ait nazım şekillerinden gazel, murabba, tahmis ve altı beyitlik kısa kaside bulunmaktadır. Bunlar; 25 gazel, 23 ilahi, 22 naat, 1 ninni, 1 tahmis, 1 kaside ve 1 gazel nazım şekliyle yarım müracaa gazeldir. Gazel sahipleri ise Şükri Süleyman (1 murabba), Aşık Ömer (2 gazel, 10 murabba), Şükrî (5 gazel), Hicabî (1 murabba), Zarifî (2 gazel), Muradî (2 gazel), Dehhâl (1 gazel)'dir. Ayrıca mahlassız ve yarım bir de murabba bulunmaktadır. Manzum parçaların 14'ü harekeli diğerleri harekesizdir. Yine bu parçaların 24'ü remel bahriyle 20'si ise hezec bahriyle kalıplanmış siirlerdir. Diğerleri, 8'li, 11'li, 15'li ve 16'lı hece ölçüsüyle yazılmıştır.

b. Mensur Metinler

Genelini duaların oluşturduğu mensur parçalar 12 tanedir. 2 Türkçe, 7 Arapça ve 3 Türkçe-Arapça karışık metinlerdir. Mensur parçaların başlıkları, "Şerh-i Duâ-yı Meyyit", "Duâ-yı Meyyit", "Namaz Duâsı" şeklindedir. Ayrıca "Bir Kimse Bu Duâyı Otururken Yâhud Döşşeğe Yatarken Okursa Bin Rek'at Namaz Kılmadan Ziyâde Enzaldır", "İstiğfâr", "Her Namazın Ardından İstiğfâr İde", "Duâ Dersi", "Tilâvet-i Kur'ân'dan Evvel Okunacak Duâ Budur", "Şeytânü'l-Aleyhü'l-lâneh" ve "Euzu Besmele" başlıkları ile başlayan dualar bulunmaktadır. Bu başlıkların dışında 2

başlıksız ve yarım nesir parça bulunmaktadır. Biri Türkçe yazılmış olup müellifin okuyucudan dua niyazında bulunduğu bölümdür. Diğeri ise Türkçe ve Arapça karışıktır. Nisan yağmurlarının bereketi üzerine bir Peygamber kıssası verilmektedir.

5. Cönkte Âşık Ömer'in Şiirleri

17. yüzyılın en ünlü şairlerinden olan Âşık Ömer'in doğum yeri, kendi şiirlerinden yola çıkılarak yapılan araştırmalarda kesin olarak belirlenememiştir. Araştırmacılar kendisinin Gözlevli olduğu noktasında birleşmekte ancak Aydın, Kırım ve Konya'da Gözleve'nin bulunması, söz konusu tespite engel teşkil etmektedir. Bu konuda, Sadeddin Nüzhet Ergun (1935: 6), şairin bir şiirinde geçen "*Kendim Gözlevli, Ömer'dir ismim*" mısraına dayanarak, şairi Konyalı olarak görmekte ancak uzun yıllar Aydın'da yaşadığını da eklemektedir. Fuad Köprülü (2004: 231-232), şairin esasen Aydınlı olduğunu ve sonradan ailesinin Gözleve'ye gelip yerleştiğini, hatta belki de Âşık Ömer'in burada doğduğunu kabul etmenin daha doğru olduğunu ifade etmektedir. Şair hakkında ulaşılan bilgileri ve şairin seyahatleri ile 1848 yılında Dombrowsky tarafından derlenmiş rivayet ve 1894'de İsmail Gaspıralı'nın Bahçesaray'da bastığı divanı göz önüne alan Şükrü Elçin, Âşık Ömer'in vatanının Kırım Gözlevesi olduğu sonucuna varmaktadır (Elçin, 1987: 2-3). Âşık Ömer Divanı üzerine geniş kapsamlı bir çalışma yapan, bu konudaki görüşleri karşılaştıran Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz (2003: 199-200), "Âşık Ömer, Aydınlı değildir. Şâirin 'Vatan-ı aslimiz aydın elidir' mısrandan maksadı, daima gurbette olduğunu ifade etmek istemesidir" diyerek şairin Konya'nın Hadim ilçesine bağlı Gözleve=Gezlevi (yeni ismi Korualan) kasabasından olduğunu ifade etmektedirler.

Âşık Ömer'in doğum tarihi de kesin olarak bilinmemekle birlikte araştırmacılar genel olarak 1619 tarihinde birleşmektedirler. Fuad Köprülü (2004: 232) asrın ilk yarısının sonlarını göstermekte, Abdülkadir Karahan (1991: 1) da 1651 tarihini vermektedir. Bu konudaki son eserin sahibi, Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz'un (2003: 178) verdiği bilgilere göre, iki binden fazla şiiri bulunan Ömer, ya düzenli bir medrese eğitimi almadan kendini yetiştirmiş ya da iyi bir medrese eğitimi ile dönemin diğer şairleri arasındaki seçkin yerini almıştır. Fuzûlî başta olmak üzere Hâfız'ın Dîvân'ını, Sâdî'nin Gülistan'ını okuyup anlayabilecek kadar Arapça ve Farsça bilgisine sahip olan Ömer'in yazdığı şiirlerinden ordu şairi olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu, Rumeli, Bağdat ve Rus illerini dolaşmıştır. Bağdat'tan Tuna boylarına kadar geniş bir coğrafyada bulunan Âşık Ömer'in 1707 yılında öldüğü tahmin edilmektedir.

Başlarda Adlî mahlasını da kullanan şair, daha sonra ismini mahlas olarak tercih etmiştir. İslam dini ve tasavvuf kültürü birikimine sahip olan Ömer, bir taraftan klasik şairlerin şiirlerine nazireler yazarken diğer taraftan âşık tarzının gereklerini bilmektedir (Sakaoğlu, 2013: 138-139). Hemen her konuda şiir yazdığı görülen şair, hem aruz hem de hece veznine hâkimdir. Yazdığı murabba, gazel, kaside ve müstezat yanında divan şiiri nazım

şekillerini oldukça iyi kullanan şair, halk şiiri nazım şekilleriyle de ustaca yazmıştır (Yavuz, 2015: 35-88). Şairliğin dışında tambura da çalmış, âşık kahvelerinde türküler söylemiştir. Yalnız halk musikisi değil klasik Türk musikisi ile de uğraşmış olan şairin, bazı şiirleri bestelenmiştir (Ergun, 1935: 11-12).

Söz konusu vasıfları ve üretkenliğiyle saz şairleri arasında öne çıkan Âşık Ömer'in şiirleri, divanı, daha genel bir ifadeyle, Âşık Ömer üzerine yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. 1935 yılında, Sadettin Nüzhet Ergun'un, "Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri" adlı eseri, Âşık Ömer'in şiirlerinin derli toplu olarak verildiği ilk çalışmadır. Bu eserin de Atatürk'ün, Âşık Ömer ve divanına gösterdiği dikkat ve hassasiyet nedeniyle meydana getirildiği düşünülmektedir (Karasoy ve Yavuz: 2015: 9). Uzun bir süre Âşık Ömer ve şiirleri için başvurulacak en hacimli çalışma olan bu eser esas alınarak lisansüstü tez çalışmaları yapılmıştır (Çelepi, 2005; Kuvan, 2009). M. Fuad Köprülü'nün (2004: 229-283), "Saz Şâirleri I-V" adlı eserinin beşinci bölümü Âşık Ömer'e ayrılmıştır. Bu bölümde, şairin hayatı, şöhret ve tesiri, eseri ve edebî şahsiyeti üzerinde durulmakta, şiirlerinden örnekler sunulmaktadır. Şükrü Elçin (1987) "Âşık Ömer" adlı altı bölümden oluşan eserinde, Âşık Ömer'in hayatı, edebî şahsiyeti ve şöhreti ile ilgili bilgilerden sonra şairin hece ve aruz vezniyle yazdığı şiirlerine yer vermektedir. Taşkent'te Rıza Fazıl'ın (1988) Kiril alfabesiyle yayınladığı "Âşık Umer, Şiirler, Gazeller" adlı iki ciltlik kitabında, Âşık Ömer'in hayatı, eserleri, onunla ilgili çalışmaların yanı sıra şiirlerine de verilmiştir. Eserdeki şiirler, Mirlan İbraev (2007) tarafından yüksek lisans tezi olarak, Kırım Türkçesinin ses özelliklerini taşıyacak şekilde Latin harflerine aktarılmıştır. Bunların dışında, Âşık Ömer'in bazı şiirlerinin yer aldığı "Divan-ı Âşık Ömer" adlı otuz iki sayfadan oluşan, yazarı ve yayın yeri belirtilmeyen Osmanlıca, taş basması bir eser de bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalardan başka Âşık Ömer'in bazı cönklerdeki şiirleri yayınlanmıştır. Bu yayınlar arasında, Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz'un (2003: 177-215) bir cönkte tespit ettikleri Ömer'e ait yirmi yedi şiirin yanı sıra şairle ilgili araştırmalarda bazı hususlara açıklık getirdikleri "17. Yüzyıl Saz Şairi Âşık Ömer Üzerine Bazı Mülahazalar" adlı makaleleri önemlidir. Karasoy ve Yavuz (2010), şairin yazma divan nüshalarını tespit edip, Âşık Ömer üzerine bugüne kadar yapılan yayınları da topladıktan sonra yapmış oldukları metin karşılaştırmasıyla "Âşık Ömer Divanı" nı araştırmacıların hizmetine sunmuşlardır. Bu eser, yazarların (2009) "Âşık Ömer Divanından Seçmeler- Halk Şiirleri" adıyla yayımladıkları çalışmayı da içine almaktadır. Eserin ikinci baskısı, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından 2015 yılında yapılmıştır.

Karasoy ve Yakup'un (2015: 11) da ifade ettikleri gibi Âşık Ömer'in bilinmeyen, ulaşılamayan çeşitli cönklerde ve şiir mecmualarında başka şiirleri de bulunmaktadır. Biz burada, Balıkesir'de bulunan, yazarı ve tarihi bilinmeyen bir cönkte karşılaştığımız Âşık Ömer'in on iki tane şiirine yer vereceğiz. Bu şiirlerden on tanesi, Sadettin Nüzhet Ergun'un, Yakup Karasoy ile Orhan Yavuz'un ve Rıza Fazıl'ın hazırladıkları çalışmalarda bazı

farklılıklarla yer almaktadır. Bunlar, metin tenkidi yapılmadan, farklılık, eksiklik ve fazlalıkları ile dipnotlarda belirtilmiştir. Karasoy ile Yavuz'un Âşık Ömer Divanı'nı hazırlarken, "imlası doğruya en yakın ve en güzel yazıya sahip" olduğunu düşündükleri için yeni harflere aktardıklarını ve diğer nüshalarla karşılaştırma yoluna gittiklerini belirttikleri Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi nüshasından da istifade edilmiştir. Metin harekeli olduğu için yazıldığı dönemin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Metnin yazılış biçimine tamamen bağlı kalmak adına tam transkripsiyon yöntemi kullanılmıştır. Bu sırada, kelime karmaşasına neden olmamak adına, söz konusu yazarların ad ve soyadlarının, nüshanın ise kelime başındaki ilk harflerinin kullanılması şeklinde kısaltma yoluna gidilmiştir. Âşık Ömer'e ait şiirler cönkteki sırasıyla verilir, açıklamaları dipnotlarda yapılmıştır. Belirtilen çalışmalarda rastlanılamayan iki manzumenin, Arap harfli Türk alfabesi ile yazılan nüshalarına yazının sonunda yer verilmiştir.

1. Dīvān²

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün (-.-/-.-.-/-.-.-)

Söyle gel ey kâmeti tûbâcığum n'etdüm sana
Künc-i ğamda gevher-i yektâcığum n'etdüm sana
Çeşm-i âhû dilber-i ra' nâcığum n'etdüm sana
Mürğ-ı dillerde server-i ' anķâcığum³ n'etdüm sana

Açılıp rûyında güller irmesü(n) hergiz hâzân
Şaklaram mihr-i muħabbet sırrını tende⁴ nihân
Bâğ-ı hüsnüñ içre dâ' im eylerem âh (u) fiğân
Gülşeninde bülbül-i şeydâcığum⁵ n'etdüm saña⁶

² Cönk'te 29a/29b'de; SNE'de sayfa 148-149, 287. şiir; YK-OY'de sayfa 99'da 11. şiir olarak verilmiştir.

³ SNE'de ve YK-OY'de "zibâcığım" şeklinde geçmektedir.

⁴ YK-OY'de "kalpte" şeklindedir.

⁵ YK-OY'de "güyâcığım" olarak verilmiştir.

⁶ SNE'de bu dörtlük yoktur; fakat şu dörtlük bulunmaktadır;

"Bilmedim kıldım ezelden gamzesine ilticâ
Lûtf edüp cevretmesün bu bendesine daimâ
Bade-i gülfâm içinde şimdi oldum mübtelâ
Şan ü şöhret meclisi ârâcığım nettim sana".

Aynı dörtlük YK-OY'de şu şekildedir;

"Bilmedim oldum ezelden gamzesiyle âşinâ
Lutf edip cevr etmesin bu bendesine dâimâ
Bâde-i gülfâm içinde şimdi oldum mübtelâ
Şân u şöhret meclisi ârâcığım n'ettim sana".

Beklerem Mecnūn mişālī kūh u ʔaġlar meskenüm
Ben senüñ kemter ʔulunam sen benüm sīm-tenüm⁷
Söyle ey yüzi münevver⁸ nemden incindün benüm
Hāl (ü) Hindü ʔaşları tū(ġ)racıġum n’etdüm saña

Rüz (u) ŧeb fikr (ü) ʔayālūñ beni eyler serseri⁷
‘Āşıkı hicrāna ilter zāġ olınca⁹ rehberi
Ya niçün ekl eylemezsün nā⁶ ilinden sırrını¹⁰
Sīne-pūşum tūṭī-i güyācıġum n’etdüm saña

2. Dīvān-ı ‘Āşık ‘Ömer¹¹

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün (-.../-.../-.../-...)

Ey efendüm bendene sen bir selām virdin mi hîç¹²
Şoġbet idüp sen benümle oynayup¹³ güldün mi hîç
El¹⁴ gibi gelür geçersin bu cefānuñ aşlı ne
Var ise söyle utanma¹⁵ kemligüm gördün mi hîç

Hāşılı ‘aşķuñ elinden ‘āciz oldum el-emān
Ey vefāsız eyledin ʔaşuñ gibi ʔaddüm kemān
Nīce bir rahm eylemezsün yine bir ʔalbüm fiġan¹⁶

⁷ YK-OY’de “gulāmın sen benim(se) sīm tenim” olarak verilmiştir.

⁸ SNE’de ve YK-OY’de nūr-ı musavver” olarak verilmiştir.

⁹ SNE’de “pür daġ oldu nice”, YK-OY’de “pür daġ oldu niçe” olarak verilmiştir.

¹⁰ SNE’de, “Yâ niçün ekleyemezsin bu Ömer’den sükkeri”, YK-OY’de “Yâ n’içün ekl eylemezsin bu Ömer’den sükkeri” şeklindedir.

¹¹ Cönk’te, 29b/30a ‘da; YK-OY’de sayfa 183-184, 133. şiir olarak verilmiştir.

¹² SNE’de Āşık Ömer’in eserlerinin tanıtıldığı bölümde, (1306 - 1888) de taş basmasile tabedilen bir divanının tanıtımı yapılırken şiirin ilk mısraı verilerek 65. şiir ve 8 beyitlik olduğu belirtilmiştir. Verilen ilk mısra şu şekildedir; “Ey efendim ben gedāya bir selām virdin mi hiç”.

¹³ YK-OY’de “benim ile oturup” olarak verilmiştir.

¹⁴ YK-OY’de “Yel” olarak verilmiştir.

¹⁵ YK-OY’de “utanma söyle” olarak verilmiştir.

¹⁶ YK-OY’de mısra şu şekildedir; “Aslâ bir rahm eylemezsin niçe bir kılam fiġân”. MMK nüshasında, “Nīce bir rahm eylemezsin niçe bir kılam fiġân” şeklinde yazmakta ve bu durum YK-OY tarafından dipnotta belirtilmektedir.

Hālūmi¹⁷ ele alup ḥ(h)âṭırımı¹⁸ şordun mı hîç

Gice gündüz ḥasretüñle gözlerüm ağlar benüm
Âteş-i ‘aşkuñ elinden¹⁹ s̄nemi dağlar benüm
Şol raḳīb-i rüsiyehler²⁰ yolumu bağlar benüm
Sen de beni bir çağırup ḥ(h)âṭırım şordun mı hîç²¹

Sevdigüm dünyā fānīdir ‘āḳıbet elden gider²²
Korḳaram ki an²³ ola yüzündeki ḥālīn²⁴ gider
Şol²⁵ sebebden ağlayup feryād ider ‘Āşık ‘Ömer
Sen beni bir tenhâ çeküp gül s̄nene şardın mı hîç²⁶

3. Dīvān-ı ‘Āşık ‘Ömer²⁷

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün (-.../-.../-.../-...)

Başumı derde düşürdüñ ser-firā(z)²⁸ señsin sebeb
Bunca ğavġā-yı nizāya eşkiyā señsin sebeb
Ben ğarīb²⁹ bī-çāreyi dillerde destā(n)³⁰ eyledüñ
Muşḥaf-ı ḥüsnüñ ḥaḳiçün dilberā señsin sebeb

O³¹ benim serv-i bülendüm gelmez old(u) yanuma
Gicelerde uyḥu girmez dīde-i ğiryānuma

¹⁷ YK-OY’de “Hâtırım” olarak verilmiştir.

¹⁸ YK-OY’de “bu derdimi” olarak verilmiştir.

¹⁹ YK-OY’de “meded bu” olarak verilmiştir.

²⁰ YK-OY’de “Ol adū-yı bed-likâlar” olarak verilmiştir.

²¹ YK-OY’de mısra şu şekildedir; “Ol rakīb-i nâ-sezāya bir âzâr urdun mu hîç”.

²² YK-OY’de mısra şu şekildedir; “Bu güzellik bâkî kalmaz sevdiğim bir gün gider”.

²³ YK-OY’de “azl olur” olarak verilmiştir.

²⁴ YK-OY’de “zūlfün” olarak verilmiştir.

²⁵ YK-OY’de “Ol” olarak verilmiştir.

²⁶ YK-OY’de mısra şu şekildedir; “Sen beni bir gece tenhâ sinene sardın mı hîç”.

²⁷ Cönk’te 30a’da SNE’de sayfa 161, 305. şiir olarak verilmiştir.

²⁸ SNE’de “Mustafâ” olarak verilmiştir.

²⁹ SNE’de “gedâ” olarak verilmiştir.

³⁰ SNE’de “halk içre rüsvey” olarak verilmiştir.

³¹ SNE’de “ey” olarak verilmiştir.

Kesb u kârumdan ayırdı şimdi kaçdı cânuma
Hâşılı berbādum(a) hep bī-vefa señsin sebeb³²

Hâr elinden çekdiğümi bülbül-i şeydâ bilür
Mecnûn' uñ qadrüñ bilürse yine ol Leylâ bilür³³
Der(d)mend-i ' Āşık ' Ömer' uñ hâlini³⁴ Mevlâ bilür
' Ākıbet mevtüme zâlim (?) ġâlibâ³⁵ señsin sebeb

4. [30b] Dīvân-ı ' Āşık ' Ömer
Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün (-.-./-.-./-.-./-.-)

Var mıdur bir ben gibi dilber için serden geçer
İren ' aşık vaşlına Manşür gibi serden geçer
' Arş(ż)uhâlim yazmışam ben yâre şunmak isterem
Āhu gözlüm şive-kârum bilmezem nerden geçer

Eğniñe giymiş libâsın bir şamur kalbağıla
Bir kere âşnâ olanı bend ider tuzağıla
Korkaram dilber helâk eyler beni bıçağıla
Sîneme tîr-i sitem urduqça biñ yerden geçer

Ben gibi derde düşesin sen ilâhî sevdiğüm
Bağma sen serdedir ' aşık uñ külâhı sevdiğüm
Çün benümle yâr olursun indirem âhı sevdiğüm
Şanma kim tımâr idersün soñra hançerden geçer

³² SNE'de mısra şu şekildedir; “Dâimâ bedmest edâya sâkıyâ sensin sebeb”.
Ayrıca, bu aralıkta Cönk'te bulunmayan bir dörtlük bulunmaktadır; şu şekildedir;
“Gece gündüz aşkın ile yanmadayım nâra ben
Anın için derdime hiç bulmadım bir çâre ben
Korkarım bu keyfile çok söyledim dildâre ben
Hasılı berbâdım ey bîvefa sensin sebeb”.

³³ SNE'de mısra şu şekildedir; “Bende Mecnûn'u bilürse yine ol Leylâ bilür”.

³⁴ SNE'de “Derdimend Āşık Ömer eder Gani” olarak verilmiştir.

³⁵ SNE'de “dilber ġalibâ” olarak verilmiştir.

Bunca yıldır sevdiğüm āh-zārım almak hoş mıdur
Dili bülbül gözleri mestānum almak hoş mıdur
Mıŝır ilinde Yūsuf-ı Ken‘ ān‘um almak hoş mıdur
Derd-mend ‘ Āŝık ‘ Ömer‘ün āhı mermerden geçer

5.Dīvān-ı ‘ Āŝık ‘ Ömer³⁶

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün (-.../-.../-.../-...)

Yār ile bir va‘ demüz³⁷ var gel asāvet şöyle ur
Bir yanadan³⁸ olma gel³⁹ engel asāvet şöyle ur
Mav-i ‘ azm itsem gerek yār ile ‘ iŝret etmeęe⁴⁰
utma gel dāmānımız engel asāvet şöyle ur

Didemüzden nice bir urmaz aar bu anlı yaŝ⁴¹
Gel yeter virdin yeter āyine-i ab‘ a telāŝ⁴²
İmtihān ise aŝıdın gel benümle baŝa baŝ⁴³
Cengimiz minetledür evvel asāvet şöyle ur

Ben asāvet değilem dirsın söze geldikçe sen
Baŝ-ı cānsın gerçi bilürem bura geldikçe sen⁴⁴
Elleri⁴⁵ gāhice yoqlarsun bize geldikçe sen

³⁶ Cönk‘te 30b/31a‘da; SNE‘de sayfa 340, 558. şiir, YK-OY‘de sayfa 312, 364. şiir olarak verilmiştir.

³⁷ SNE‘de ve YK-OY‘de “sırrımız” olarak verilmiştir.

³⁸ SNE‘de ve YK-OY‘de “tarafın” olarak verilmiştir.

³⁹ SNE‘de ve YK-OY‘de “sen” olarak verilmiştir.

⁴⁰ SNE‘de bu mısra, “Mafi arz etsem gerek iŝret behiŝt esāsına”; YK-OY‘de ise, “Mafi arz etsem gerektir iŝreti kendisine” şeklinde dir.

⁴¹ SNE‘de bu mısra, “Didemizden nice bir aksın yürüsün kanlu yaŝ”; YK-OY‘de ise, “Didemizden niçe aksın yürüsün bu kanlı yaŝ” şeklinde dir.

⁴² SNE‘de bu mısra şu şekilde şekildedir; “Gel yeter derdin yeter arz etme kılma sen telāŝ”.

⁴³ SNE‘de, “İmtihān olmak ise kasdın bana yek baŝa baŝ”, YK-OY‘de, “kastın” şeklinde verilmektedir. MMK nüshasında, “İmtihān olmak ise kasdın yeke yek baŝa baŝ” yazmaktadır.

⁴⁴ SNE‘de bu mısra şu şekildedir; “Yaŝı cansın nutkile gerçi yüze geldikçe sen”; YK-OY‘de ise şu şekildedir; “Yaŝı cānsın lākin ammā kim yüze güldükçe sen”.

⁴⁵ SNE‘de “İleri” olarak verilmiştir.

Yıl geçer gitmezün ey tenbel asāvet oyle ur⁴⁶

Der ki bu  Āşık  Ömer am ile gedi unümüz⁴⁷
 Ālemi_ āciz⁴⁸ ider tā şub olunca ünümüz
Nice bir minetle bu zilletle⁴⁹ gesin unümüz
andesin ey āzılı (sen) gel asāvet oyle ur

5. Dīvān-ı  Āşık  Ömer⁵⁰

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün (-.../-.../-.../-...)

El⁵¹ beni diller deyü enüm  abā-pūş eyledüm
ar-ı gerdūnuñ elinden bāde‘i nūş eyledüm⁵²
Bulmadum bir medum eyler ok adā⁵³-gūş eyledüm
Zemm ider  ālem beni yā Rab (b)u ala n’eyledüm

Gice ündüz alamadan ozyaşum dōndü sele⁵⁴

Ben bu dertden alamazdum etdiüm olsa hele

⁴⁶ SNE’de bu mısra Şu Şekildedir; “Bir orünür bir geersin gel kasāvet Őoyle dur”.

Ayrıca bu aralıta cōnkte bulunmayıp SNE’de ve YK-OY’de yer alan bir dōrtlük bulunmaktadır.

SNE’deki dōrtlük Şu Şekildedir;

“Fikre sa‘yın ok velī yaklaşmaz ākildir bana
Ādemi dīvāne eylersin karār olmaz sana
İki ü un irak ol gelme sakın benden yana
Sevmedi cânım seni mükmel kasāvet Őoyle dur”.

YK-OY’deki dōrtlük ise Őoyledir:

“Fikr-i sa‘yiñ ün velī yaklaşmaz ākilden yana
Ādemi dīvāne edersin karār olmaz sana
İki ü beş un iraq ol git amelsen bir yana
Sevmedi cânım seni mūhmel kasāvet Őoyle dur”

⁴⁷ SNE’de bu mısra Őu Őekildedir; “Ey Ömer āh-ı nedāmetle geer hep unümüz”; YK-OY’de ise Őoyledir; “Nie bir Āşık Ömer bu gamla gesin dūnümüz”.

⁴⁸ SNE’de “bīdār”; YK-OY’de “bī-zār” olarak verilmiştir.

⁴⁹ SNE’de, “Nice bir bu minet ü zilletle”, YK-OY’de “Nie bir bu minet-i zilletle” olarak verilmiştir.

⁵⁰ Cōnk’ta 32b/33a’da; SNE’de sayfa 220’de 390. Şiir, YK-OY’de sayfa 633, 916. Şiir olarak verilmiştir.

⁵¹ SNE’de “İl” olarak verilmiştir.

⁵² SNE’de ve YK-OY’de bu mısra Őu Őekildedir; “ar-ı gerdūndan mūzeyyen cāmı mey nūş eyledim”.

⁵³ SNE’de “sena” olarak verilmiştir.

⁵⁴ SNE’de ve YK-OY’de bu mısra Őu Őekildedir; “Alamaktan rūz u Őeb eşmim yaşı dōndü sele”.

Şöyle bed-nām olmuşam ki gezerem dilden dile⁵⁵

Eyzān

Cevr-i dilber bir yana halkuñ sitemi⁵⁶ bir baña

Yalıñuz düşman değil dostum dañı⁵⁷ düşmān baña

Hālūme raħm eyleyüp kimse dimez n'oldu saña

Eyzān

Ya İlāhī sen bilürsin bu 'Ömer'ün hālını

Merħamet kıl sen esirge ben günahkār kulunu⁵⁸

Ol Ĥabīb'ün hürmetine⁵⁹ kes bu halkuñ dilini

Eyzān

6. Güfte-i Dīvān-ı 'Āşık 'Ömer⁶⁰

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün (-.../-.../-.../-...)

Ey tabībüm derd-i 'aşka⁶¹ bir devā bilmez misin

Yohsa men dil ĥastenün hālın şehā bilmez misin⁶²

Yāri teşhīr itmeğe aġyār-ı merdū(d) eyleyüp⁶³

Bir mücerreb nüsha ya (da) bir du'ā bilmez misin⁶⁴

'Āşıkam gül yüzlü yāre aġlaram bülbül gibi

⁵⁵ SNE'de ve YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Şöyle bir şây oldu ismim söylenir dilden dile".

⁵⁶ SNE'de ve YK-OY'de "yanadan ta'n-ı âlem" olarak verilmiştir.

⁵⁷ SNE'de ve YK-OY'de "bile" olarak verilmiştir.

⁵⁸ SNE'de ve YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Hürmetinle yarlıgagıl bu günehkār kulunu".

⁵⁹ SNE'de ve YK-OY'de "hürmetiyçün" olarak verilmiştir.

⁶⁰ Cönk'te 33a'da; SNE'de sayfa 286'da 483. şiir; YK-OY'de sayfa 690, 1017-a,1017-b olarak 2 farklı varyant şeklinde verilmiştir. SNE'deki varyant 1017-b olarak verilen murabbanın az farklılıklarıyla verilmiş olan şiiridir. Ortak kelimeleri daha fazla olduğu için 1017-b varyantı esas alınmıştır. Diğer varyantın dipnotta verilmesi daha uygun görülmüştür. Bu varyantın SNE'deki farklılıkları da dipnotta gösterilmiştir.

⁶¹ YK-OY'de "derde düştüm" olarak verilmiştir.

⁶² YK-OY'de (1017-a) bu mısra şu şekildedir; "Bunca demdir hastayım ey bî-vefâ bilmez misin".

MMK nüshasında, "Bunca demdir hastayım hiçbir şifâ bilmez misin" şeklinde yazmaktadır.

⁶³ YK-OY'de (1017-a) bu mısra şu şekildedir; "Alma aġyârı yanına padişâhım her zamân".

⁶⁴ YK-OY'de (1017-a) bu mısra şu şekildedir; "Bin belâ def etmek-içün bir duâ bilmez misin".

Gül yüzün göster açıl ey gonce leb sünbül gibi
Gel şorarsan cārī olmuş kanlu yaşum mül gibi
Eşk-i çeşmümdir benüm bu mâcerâ bilmez misin⁶⁵

Hüsni-i halkuñ bağına girmek diler cānā gönül
Leblerüñ şiftâlisin dermek diler cānā gönül
‘Anber-efşân zülfüne irmek diler cānā gönül
El-emān ey pür-şafâ hîç bir vefâ bilmez misin⁶⁶

Der ki bu ‘Âşık ‘Ömer olmuş ezelden bendesi
Eşk-i çeşmüm hâ‘ il olmaz cān (u) dilden bendesi
Müstehağdur eyleme cānı gönülden bendesi
Tâ ezelden kulun ‘âşıkdır saña bilmez misin⁶⁷

⁶⁵ YK-OY’de bu dörtlük yoktur.

⁶⁶ YK-OY’de bu dörtlük yoktur.

⁶⁷ YK-OY’de (1017-a) bu murabba için sadece ilk dörtlük benzerlik göstermektedir. Diğer dörtlükler şu şekildedir;

“Niçe bir hârî sunarsın sevdiğim kanı gönül
Niçe yanar yakılır gülşende senin bülbülün
Tutalım bir pâdişâhsın ben senin ednâ kulun
Hak-ile yeksân olur yatır gedâ bilmez misin

Ben kitâb-ı aşkı buldum okudum destânını
Her niçe emr eder isen tutarım fermânını
Fırsatın el verir iken süre-gör devrânını
Kimseye bâkî değildir şu fenâ bilmez misin

Âkil isen ey Ömer nâmerde râzın söyleme
Şu fenânın gizli sırrın fâş edip bildim deme
Hele ben derdim gamım çok diyü şekvâ eyleme
Herkesin verir murâdın şol Hudâ bilmez misin”.

Ayrıca (1017b) olarak verilen diğer varyant şu şekildedir;

“Ey efendim derde düştüm bir devâ bilmez misin
Bunca yıldır hastayım hiç bir şifâ bilmez misin
Ey efendim yanına alma adüyu her zamân
Hiç belâ def etmek için bir duâ bilmez misin

Cânma bin cân bağışlar bir kere bakışların
Ağzın içinde dizilmiş inci gibi dişlerin
Ey efendim hep bana cevri ü cefâdır işlerin
Sevdiğim bâkî değildir bu fenâ bilmez misin

Ben gedâ aşkın kitâbın okudum destân gibi
Her ne emrin oldu ise edeyim fermân gibi

Temmet

7. Güfte-i Dîvân-ı ‘Āşık ‘Ömer⁶⁸

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün (-.../-.../-.../-...)

Düşmüşem (bir) olmadık da‘ vâya haddüm bilmedüm
Başum uğratdum bir çurı ğavġāya haddüm bilmedüm
Şu fenâ dünyâda ben ki cümleden ednâ iken⁶⁹
‘Āşık oldum bir şeh-i Dārâ‘ya⁷⁰ haddüm bilmedüm

Tâ ezelden (ben) bunı böyle bilürdüm âşikâr⁷¹
Gör nice maḥbûblaruñ Ferhâd(ı) vardır şad-hezâr⁷²
Kâkülün her müyünüñ gör kim nice maḥbûb(ı) var⁷³
Bende oldum sen şubḥ-ı Leylâ‘ya haddüm bilmedüm⁷⁴

Herkesin ḥâlince bir aḫrânı yâri var iken
Yandırur bu ḥâb-ı ġaflet dîdemüzi dâr iken
Nedür bu dîvânelik ‘aqlum başumda vâr iken
Tâlib oldum bir melek-sîmâya haddüm bilmedüm⁷⁵

Fırsatımız elde iken sevdiğim devrân gibi - SNE’de mısra şu şekildedir; “Fursat elde bulunurken sevdiğim devran gibi”.

Sevdiğim yâ benden özge bir gedâ bilmez misin

Âkil isen ey gönül nâmerde sırrın söyleme

Dalıp aşkın ummânın sabr eyle sakın söyleme - SNE’de mısra şu şekildedir; “Aşkın ummânına dal sabreyle sakın boylama”.

Yok olası tâlihim yok diyü şekvâ eyleme

Ey Ömer verir murâdın ol Hudâ bilmez misin”.

⁶⁸ Cönkte 33b’de; SNE’de sayfa 220-221’de 391. şiir; YK-OY’de sayfa 636, 922. şiir; RF’de ise gazeller bölümünde sayfa 46-47, 28. şiir olarak verilmiştir.

⁶⁹ SNE’de ve YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Ey dilâ ben şu fenâda cümleden a'lâ iken”.

⁷⁰ SNE’de ve YK-OY’de “ol şeh-i şeydâya” olarak verilmiştir.

⁷¹ SNE’de ve YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Tâ ezelden ben beni böyle bilirdim âşikâr”.

⁷² SNE’de ve YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Her lebi şîrinlerin Ferhâd’ı vardır şad hezâr”.

⁷³ SNE’de, “Kâkülünün her müyinde niçe bin Mecnunu var”; YK-OY’de, “Kâkülün her bir müyunda niçe bin mecnûnu var” şeklindedir.

⁷⁴ SNE’de ve YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Tâlib oldum sen melek-sîmâya haddim bilmedim”.

⁷⁵ Bu dörtlük SNE’de yoktur.

Der ‘Ömer kim gör benim ol hemdemi (hem) rāzumı⁷⁶
Ġāfilem kıoldan uçurdum ol hümā pervāzumı⁷⁷
Şayd(ı) mümkün olmayan şikāre şaldım bāzumı
Dāne dökdüm gökdeki hümāya ħaddüm bilmedüm⁷⁸

8. Güfte-i Dīvān-ı ‘Āşık ‘Ömer⁷⁹
Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün (-.../-.../-.../-...)

Mektab-i ‘irfānda gördüm bir melek-sīmā okur
Zümre-i ħübān içinde şöyle bî-hemtā okur
Ġüriler eṭrāfin almış diz çöküp ādāb ile
Birbirine ta‘līm idüp her biri inşā okur⁸⁰

⁷⁶ YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Der ki Ömer gör benim bu hem-dem ü hem-râzımı”.

⁷⁷ SNE’de bu mısra şu şekildedir; “Gafilen uçurdum eyvah ol hümâ pervâzımı”.

⁷⁸ RF’nin Taşkent Nüşhasındaki şiirin burada verilmesi uygun görülmüştür ve şu şekildedir;

Tüştim bir olmaz sevdaya, kararımı bilmedim,
Başım ograttım belâya, kararımı bilmedim.

Bu faniy dünyada men cumleden garip ekenim,
Aşık oldum şahaneğe, kararımı bilmedim.

Ta evelden bilem bunu, mana açık-aydındır
Er lebi Şirinnin bu Farhadga yuz bin altındır.

Zulfinin er bir teline birer Mecnun bağlıdır,
Men de sevdim saçı leylâyı kararımı bilmedim.

Nedir bu divanelik, aklım başımda bar eken,
Dalmam gaflet uykusına kozler uyanık eken

Er kesnin almca akranı, lâyığı bar eken,
İstedim saçı leylâyı, kararımı bilmedim.

Dinlemez iç gece-kundüz zarımı-figanımı,
Yare minet keçmedi, işitmedi feryâdımı.

Tutmak mümkün olmayan ceyrane kurdım avımı,
Em septim kokteki kuşka, kararımı bilmedim.

⁷⁹ Cönk’te 34a’da; YK-OY’de sayfa 334, 412. şiir olarak verilmiştir.

⁸⁰ YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Durmayıp ta’līm eder her birisi inşā okur”.

Şim-endāmuñ görenler didiler bir⁸¹ nev-civān
Gelmemiş gelmez cihāna şöyle bir şāh-ı zamān⁸²
Biñ bir ismin ezber itmiş⁸³ āh idüp⁸⁴ eyler figān
Yüz urup⁸⁵ dergāh-ı Hāḫḫ'a ʿilm-ile simā⁸⁶ oḫur

Konuşmak mümkün olaydı ol ḫūri-şahbāz ile⁸⁷
Gāhice ʿişret iderdüm ol kāmēt-mümtāz ile⁸⁸
Her kaçan (kim) gül-fenāda⁸⁹ şaḫıyup biñ nāz ile
Sanāsun vaḫt-i seherde bülbül-i şeydā oḫur

Şaḫla yā Rab⁹⁰ gösterme ol raḫībe⁹¹ yüzünü
Emīn eyle kelb-i ʿadūdan gice gündüz beni⁹²
Dimesün ʿĀşık ʿÖmer'ün işidenler sesini⁹³
Eyle⁹⁴ ḫaşb(i) şehādet ne güzel imlā oḫur

9. Güfte-i Dīvān-ı ʿĀşık ʿÖmer⁹⁵

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün (-.../-.../-.../-...)

ʿĀşık idüm⁹⁶ vuşlat-ı dildāra irdüm çok şükür
ʿAndelīb-veş şaḫıram gülzāra irdüm çok şükür
Vird(i) maḫşūdum ḫudā erdüm murāda çok şükür

⁸¹ YK-OY'de "der ki oldur" olarak verilmiştir.

⁸² YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Görmedim ömrümde aslā böyle bir şūh-ı cihān".

⁸³ YK-OY'de "vird edinmiş" olarak verilmiştir.

⁸⁴ YK-OY'de "ağlayıp" olarak verilmiştir.

⁸⁵ YK-OY'de "tutup" olarak verilmiştir.

⁸⁶ YK-OY'de "alleme'l-esmā" olarak verilmiştir.

⁸⁷ YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Konuşmak kâbil olaydı ol dili mümtāz ile".

⁸⁸ YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Gāhice arza girerdim gözleri şahbāz ile".

⁸⁹ YK-OY'de "güftāra gelse" şeklinde verilmiştir.

⁹⁰ YK-OY'de "Rabbī" olarak verilmiştir.

⁹¹ YK-OY'de "rakibin" olarak verilmiştir.

⁹² YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Tebdīl eyle ol adūnun gecesin gündüzünü".

⁹³ YK-OY'de bu mısra şu şekildedir; "Dermend Āşık Ömer'in işitenler sözü".

⁹⁴ YK-OY'de "Eylesin" olarak verilmiştir.

⁹⁵ Cönk'te 34b'de; YK-OY'de sayfa:281, 297. şiir olarak verilmiştir.

⁹⁶ YK-OY'de "Āşıkım kim" olarak verilmiştir.

Bî-tekellûf iltifât-ı yâre irdüm çok şükür

Dâne-i hâlûn saçup dâm eylemiş gerdânını⁹⁷
‘Aklum aldı seyr iderken lebleri mercânını⁹⁸
Eylemez maḥzûn⁹⁹ varınca bende-i fermânını¹⁰⁰
Böyle bir kân-ı kerem ḥünkâra irdüm çok şükür

Ruḥları şem‘ inde ben pervâne idüm eskiden
Bilmez idi bendesin Ḥâlîk-şehâ ol sîm-ten¹⁰¹
Ḳadd-i tûbâdur o şâhın dişleri dürr-i ‘Aden
Bir hilâl-ebrû gözi sehḥâra irdüm çok şükür

Gerçi kim¹⁰² eyler idi gâh¹⁰³ göz ucuyla merḥabâ
Şimdi ḳaldı ben gedâya meyve-i¹⁰⁴ ḥüsnün ‘aḫ
Lebler(in) bûs itmeḡe ḳıldım cânândan ben¹⁰⁵ recâ
Bana minnet el didi¹⁰⁶ iḳrâra irdüm çok şükür

İtmez ‘uşşâḳa vefâlar merhametsiz¹⁰⁷ dîl-ḡarîb
Ol sebebin eylerem¹⁰⁸ efgân mişl-i ‘andelîb
Gerçi ‘ömrüm içre buldı ḥaste gönül bir ṭabîb¹⁰⁹
Dir¹¹⁰ ‘Ömer dertli idüm¹¹¹ dermâna irdüm çok şükür

⁹⁷ YK-OY’de “gerdânesin” olarak verilmiştir.

⁹⁸ YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Gönlüm ârzû eyler iken lebleri mercânesin”.

⁹⁹ YK-OY’de “mahrûm” olarak verilmiştir.

¹⁰⁰ YK-OY’de “fermânesin” olarak verilmiştir.

¹⁰¹ YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Bilmez idi bendesinin hâlin evvel sîm-beden”.

¹⁰² YK-OY’de “ol” olarak verilmiştir.

¹⁰³ YK-OY’de “bana” olarak verilmiştir.

¹⁰⁴ YK-OY’de “kuluna mûnis-i” olarak verilmiştir.

¹⁰⁵ YK-OY’de “şehzâdemini” olarak verilmiştir.

¹⁰⁶ YK-OY’de “Vuslatın va’d eyledi” olarak verilmiştir.

¹⁰⁷ YK-OY’de “vefâyı merhamet her” olarak verilmiştir.

¹⁰⁸ YK-OY’de “sebepden eyler ol” olarak verilmiştir.

¹⁰⁹ YK-OY’de bu mısra şu şekildedir; “Gûşe-i gam içre buldu hasta gönlüme tabîb”.

¹¹⁰ YK-OY’de “Ey” olarak verilmiştir.

¹¹¹ YK-OY’de “iken” olarak verilmiştir.

10. alenderi-i  Aı  mer¹¹²

Mef' l/Mefil/Mafil/Feln (--./---./---./--)

Her dilbere bir  aı ayrn ola gelmi

Blbl gle gl blble mihmn ola gelmi

Cev(r) eyleme gel baun iun tendeki cnum¹¹³

Bare ola(n)  aıa isn ola gelmi

Gelrler avf eylemeye Hind u Yemen'den

ac eylegene Ka' be'de urbn ola gelmi¹¹⁴

Maqrr-ı cn olma aın usnndeki cna¹¹⁵

Maqrr olann hiri virn ola gelmi

Divne dey  Aı  mer eyleme bhtn¹¹⁶

 Aı olann¹¹⁷  alı pern ola gelmi

11. [35b] alenderi-i  Aı  mer

Mef' l/Mefil/Mafil/Feln (--./---./---./--)

Her demde bu dil derdine dermn ola gelmi

Sevmek gzeli ey leb-i mercn ola gelmi

Cnumda senn bende senn ey gl-i ra' n

Aı gzelin yolna urbn ola gelmi

¹¹² Cnk'te 35a'da; YK-OY'de sayfa 483, 660. iir olarak verilmitir.

¹¹³ YK-OY'de bu mısraa u ekildedir, "Cevr etme gzel baın-ıun bende-i cna".

¹¹⁴ YK-OY'de bu beyit yoktur.

¹¹⁵ YK-OY'de bu mısra u ekildedir; "Maqrr-ı cihn olma sakın devlet-i hsne".

¹¹⁶ YK-OY'de bu mısra u ekildedir; "Divne diy mer'e gel eyleme isnd".

¹¹⁷ YK-OY'de "dilber sevenin" olarak verilmitir.

Señ şāh-ı cihān cürmümi ‘afv eyle kerem kıł
Bī-çāre kula luşf ile ihsān ola gelmiş

Şabr eyle dilā hilmüñe çevir beni yārüñ
‘Âşıklar için cev-r-i firāvān ola gelmiş

Ṭa‘n itmenüz ağladığına ‘Âşık ‘Ömer’üñ
‘Âşık olanuñ dīdesi giryān ola gelmiş

Sonuç

Cönkte yer alan şiirlerde işlenen konular, dîvân şiiri tarzındaki manzumeler, aruzun ustalıklı kullanılması, mazmunlara yer verilmesi, araştırıcıların ifade ettikleri üzere, Âşık Ömer’in eğitilmiş bir saz şairi olduğu düşünceyi destekler niteliktedir. Öyle ki murabba şeklinde yazılmış olan şiirlerinde aruzun Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün, gazel şeklinde yazılmış olan şiirlerinde ise Mef‘ülü/Mefāilü/Mafaalü/Feülün kalıbı neredeyse hatasız olarak kullanılmıştır. Arap harfli Türk alfabesi ile kaleme alınan eserdeki Âşık Ömer’e ait şiirler, fonetik özelliklerini de yansıtabilecek şekilde yeni Türk harflerine aktarıldığında, kullanılan dilin 17. yüzyıl Türkiye Türkçesi olduğu görülmektedir. Şiirlerde geçen; netdim saña, nemden incindün (29a/29b), kalbağıla, tuzağıla (30b) şeklindeki kelimeler şairin halk dilini de iyi bildiğini göstermektedir.

Yazıda benzerliklerine dikkat çekip, farklılıklarını, eksik ve fazlalıklarını belirtmeye çalıştığımız Âşık Ömer’e ait şiirlerin başka varyantlarına, mevcut ya da henüz gün yüzüne çıkmamış diğer cönklerde de rastlanması muhtemeldir. Âşık Ömer üzerine yapılan çalışmaların sınırlılığı göz önüne alındığında, şairin biyografisi ve çeşitli varyantlarıyla birlikte bütün şiirlerinin bir arada olduğu bir eserin hazırlanması bakımından bu tür çalışmalar önem taşımaktadır. Bir cönkte tespit ettiğimiz ve mevcut çalışmalarda rastlayamadığımız Âşık Ömer’e ait iki şiirin Türk Edebiyatına kazandırılması da şairin üretkenliğini ortaya koymak bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (1987). "Fırat Havzası ve Doğu Anadolu'da Yazılmış Cönkler". *Fırat Havzası Yazama Eserler Sempozyumu*, s. 227-232, Elazığ.
- AŞKUN, Vehbi Cem (1975). "Yazma, Cönk ve Sığırdili". *Sivas Folkloru*, 3 (33), s. 3.
- ÇELEPİ, Mehmet Surur (2005). *Âşık Ömer Divanı'nın Tahlili*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DUYMAZ, Ali (2016). "Sözün Yazılaşması Yazının Sözleşmesi: Cönkler". *Milli Folklor*, S. 111, s. 14-27.

- ELÇİN, Şükrü (1987). *Âşık Ömer*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGÜN, Sadettin Nüzhet (1935). *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Semih Lütfi Matbaası ve Kitap Evi.
- FAZIL, Rıza (1988). *Âşık Umer, Şiirler Gazeller*. Taşkent: Gafur Gulam Adına Edebiyat ve Sanat Neşriyatı.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1984). "Cönkler Üzerine". *Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984*, s. 107-173.
- İBRAEV, Mirlan (2007). *Âşık Ömer'in Taşkent'te Basılmış Divanı Üzerine Bir İnceleme*, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KARAHAN, Abdülkadir (1991). "Âşık Ömer", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, s. 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KARASOY, Yakup ve YAVUZ Orhan (2003). "17. Yüzyıl Saz Şâiri Âşık Ömer Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN'a Armağan)* S. 13, s. 177-215.
- KARASOY, Yakup ve YAVUZ Orhan (2009). *Âşık Ömer Divanından Seçmeler*. Konya: Soflonline Yayınları.
- KARASOY, Yakup ve YAVUZ Orhan (2015). *Âşık Ömer Divanı*. 2. b., Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları,
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2004). *Saz Şâirleri (I-V)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KUVAN, Hatice (2009). *Âşık Ömer Divanında Sosyal Hayat*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SAKAOĞLU, Saim (1987). "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri". *Fırat Havzası Yazama Eserler Sempozyumu*, s. 219-226, Elazığ.
- SAKAOĞLU, Saim (2013). "Türk Saz Şiiri". *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı III – Halk Şiiri-*, s. 445-450, Ocak-Haziran 1989, s. 138-142, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TATÇI, Mustafa ve HANÇERLİOĞLU Filiz (1988). "Âşık Ömer'in Eski Bir Cönkteki Şiirleri". *Türk Kültürü Araştırmaları*, C. XXVI, S. 2, s. 266-267.
- TÜRKYILMAZ, Murat (2004). "Sivas Kaynaklı Bir Cönk ve Âşık Ömer Şiirleri". *Folklor/Edebiyat*, C.X, S. 37, s. 291-298.
- YAVUZ, Kemal (2015). "Âşık Ömer ve Türk Edebiyatındaki Yeri". *Âşık Ömer Divanı*. (Hzl.: Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz), s. 35-88, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- YAVUZ, Orhan (1988). "Türk Edebiyatında Cönkler, Husûsiyetleri ve Dili". *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 54, s. 117-131.
- YILDIRIM, Dursun. (2013). *El Yazması Bir Kitap Türü: Cönk/Cöng (Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

EKLER

Ek-1: Cönk'teki Âşık Ömer'e Ait Şiirlerin Diğer Kaynaklarla Mukayesesi

SAYI	BAŞLIK	CÖNK	SNE (SAADETTİN NÜZHET ERGUN)	YK-OY (YAKUP KARASOY- ORHAN YAVUZ)	RF (RIZA FAZIL)
1.	Dîvân	29a/29b (Murabba)	Sayfa:148- 149 Şiir:287	Sayfa:99 Şiir:11	
2.	Dîvân-ı Âşık Ömer	29b/30a (Murabba)		Sayfa:183 Şiir:133	
3.	Dîvân-ı Âşık Ömer	30a (Murabba)	Sayfa:161 Şiir:305		
4.	Dîvân-ı Âşık Ömer	30b (Murabba)			
5.	Dîvân-ı Âşık Ömer	30b/31a (Murabba)	Sayfa:340 Şiir:558	Sayfa:312 Şiir:364	
6.	Dîvân-ı Âşık Ömer	32b/33a (Murabba)	Sayfa:220 Şiir:390	Sayfa:633 Şiir:916	
7.	Güfte-i Dîvân-ı Âşık Ömer	33a (Murabba)	Sayfa:286 Şiir:483	Sayfa:690 Şiir: 1017a/1017 b (2 varyant)	
8.	Güfte-i Dîvân-ı Âşık Ömer	33b (Murabba)	Sayfa:220 Şiir:391	Sayfa:636 Şiir:922	Sayfa:46/47 Şiir:28 (Gazel olarak verilmiştir.)
9.	Güfte-i Dîvân-ı Âşık Ömer	34a (Murabba)		Sayfa:334 Şiir:412	
10.	Güfte-i Dîvân-ı Âşık Ömer	34b (Murabba)		Sayfa:281 Şiir: 297	
11.	Kalenderî-i Âşık Ömer	35a (Gazel)		Sayfa:483 Şiir:660	
12.	Kalenderî-i Âşık Ömer	35b (Gazel)			

دوبله شاهه عمر
دار صدر بر به کی دلبر ایچون سردن جگر
ایرین غنچه وصلنه مضمون کی سردن جگر
عصری لم باقیم به باک صوغوه بنیم
اهو کونیم شوبه کارم بلنیم نردن جگر
کنده کیمسه لبسینه بر صاموق لبناغله
برگزه آشنا اولانی بنادر طوزاسه غله
فور فرم دلبر هون ایبرینی بیجا و به
سینه نیرینم اور دجه بک بردن جگر
به کی درده ونه سینه که الی سوزیکم
بانقه سینه کرده دغشفاق کلانی سوزیکم
جوینغله بار اولور سوز اندرم الی سوزیکم
صنمه کم نمار ایبر سینه صکره هنجر دن جگر
بوچه بلدیبر سوزیکم آه زارم الهوه شوخیدر
دی بیلیل کوز لری مسناغم الهوه شوخیدر
صهر الذبح بوسف کنفاغم الهوه شوخیدر
در دمنغاسته عمر به الهی مرمر دن جگر
مم

Ek-3: Sadece Cönk'te Bulunan 35b'deki Âşık Ömer'e Ait Şiir

